

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ

ԲԱՅԻՍԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր լոյս է տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ռ. կէս տարւանը—1 ռ. 50 կ. ամսական —35 կ.

ՍՈՒՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐՆ ԸՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шуша, редакція газеты „ПАЙЛАКЪ“.

ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՁԷ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ

Отъ Комитета Великой Княжны Татианы Николаевны.

Соединенное Засѣданіе Комитета Великой Княжны Татианы Николаевны съ мѣстными представителями 7 Мая въ Собраніи подѣ Предсѣдательствомъ Государыни Императрицы Александры Ѳеодоровны рѣшило обратитъся къ властямъ, учреждениямъ и благотворителямъ съ горячимъ призывомъ о содѣйствіи Всероссийскому сбору 29, 30 и 31 Мая въ пользу пострадавшихъ отъ военныхъ бѣдствій.

Нужда мирнаго населенія театровъ войны не поддается описанію: осиротѣвшее, раздѣтое и разутое бѣжить оно безъ оглядки отъ своего разгромленнаго крова, не щадить неумолимый врагъ даже стариковъ и дѣтей его... неотступно преслѣдуютъ его болѣзни, голодъ и леденящій душу ужасъ.

Откликнись необытная милосердная Русь на стоны страждущихъ сыновъ твоихъ, утри слезы ихъ, не различая вѣры и народности ихъ.

помогите-кто и какъ сможетъ. Всякое даяніе благо!

ՕԺԱՆԴԱԿԵՆՔ

II

Տաճկահային օգնութեան հասնելու, նրան նեղ և անել վիճակից փրկելու խնդիրն առաջին անգամը չէ, որ դժբախտ է կոչված հայ ազգային առջև: Շատ անգամ է կոչված հայութիւնը եղբայրական օգնութեան ձեռք մեկնել տաճկահային, շատ անգամ է սրբի նրա արքունիքները, շատ անգամ ամոքել նրա անմխիթար վիճակը: Սակայն այս անգամ խնդիրն այլ ձևով է դրւած հրապարակի վրայ. այս անգամ արդէն տաճկահայութեան լինել չլինելու հարցըն է ծագումը մեր առջև իր ամբողջ մերկութեամբ, նրա պատաւոր, մարդավարի գոյութեան հարցն է իր արժանի լուծումն պահանջում մեզից: Եթէ ժամանակին չկարողանանք բաւարարել մեր առջև դրւած հրամայական սխալները, եթէ դատապարտուի անտարբերութեամբ չկանոնադրելու կամ ուշացնելու մեր օգնութիւնը, սըշանակում է ջուրն ենք ձգում միանգամայն մեր մինչև այժմ կատարածները յանուն ազգային իդէալի, կամաւոր կերպով խաչ ենք քաշում մեր պատմական իդէալի ու տենչերի իրագործման վրայ, հետևաբար ֆիզիկական ու բարոյական կորստեան ենք մատնում մի ամբողջ ժողովրդի իրաւացի գոյութիւնը:

Օժանդակներ տաճկահային, օժանդակներ այն վեհ գործին, որի սկիզբն է դրւած այնպէս փառաւոր, այնպէս սքանչելի... Ապա թէ ոչ՝ ազամայ դաւաճանի, ազամայ ոճրագործի անունը

կրելու բախտին կարճանանք: Վանն իր շրջակայքով գտնուում է արդէն ուստեան զօրքի ձեռքին, Վանի հայութիւնն ազատել է վերջապէս տաճիկ կառավարութեան դարաւոր լռածից, քիւրդ հրոսակների զաղանութիւններից: Սակայն բարբարոս տարրի խժոժութիւններից ազատւած հարիւր հազար հայութիւնն այսօր մատնւած է անողոր սովի, օրեր է անցկացնում բաց երկնքի տակ: Ո՞վ պէտք է պատուարի նրանց, ո՞վ պէտք է սերմացու և աշխատանքի միջոց տալ նրան, վաղւան գոյութիւնն ապահովի. անշուշտ կառավարութիւնը և կոլկասահայը:

Տաճկական գազանութիւնները ոտքի են հանել Մուշի և այլ տեղերի հայութեան, ստիպել են նրան ապստամբութեան, աւելի ճիշտ, ինքնապաշտպանութեան զրօշակին փախել: Ո՞վ պէտք է օգնութեան հասնի, ո՞վ պէտք է վրկի հազարաւոր օրհասական կոխ մղող հայերին, եթէ ոչ ուսու քաջարի զօրքը և հայ անվեհեր կամաւոր մարտիկները:

Մեր անելիքը, մեր պարտականութիւնը շատ պարզ է. պէտք է մի կողմից օգնութեան հասնենք նրաթականով, միւս կողմից կուղղ ուժերով: Բոլոր լուրջ մտածելու և քննադատելու տեղ և ժամանակ չկայ. կուելու ընդունակը պէտք է իր ուժը զոհաբերի յանուն տաճկահայ ժողովրդի ազատութեան, յանուն ազգային իդէալի, ուսկողը պէտք է իր նրաթական հարստութեան որոշ մասը զոհի: Այլապէս անկարելի է ի կատար ածել յաջող կերպով

սկսած գործը: Առաւելութիւն առաւ մէկին կամ միւսին՝ չենք կարող. երկուսըն էլ անյետաձգելի, երկուսն էլ մոմենտի հրամայական պահանջն են: Հայ հարուստը պէտք է այս անգամ ցոյց տալ, որ արժանաւոր անդամ է հայութեան, որ դիտէ գիտակցել լուրջ վեհութիւնը, դիտէ զգալ և խորապէս կարեկցել իր թշուա եղբոր վիճակը: Ակնկալւած գրութիւնից ոչ ոք այնչափ չի շահելու, որչափ հայ հարուստը, հայ բուրժուան. իր իսկ շահի տեսակէտից թէկուզ, նա պարտաւոր է օգնութեան հասնել ամենալայն չափով:

Օժանդակներ շուտափոյթ և ամենամեծ չափով, եթէ չենք ցանկանում Հայաստան ունենալ առանց հայութեան:

Նորայր

ՀԻՆ ԿԱՐԳԱՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ԹԻԱԿԱՆՈՎ

Մեր իրականութեան մէջ ոչ մի հաստատութիւն այնքան անյաջող փորձերի չէ ենթարկել, որքան զքաջաւ հայ դպրոցը. այդ պատճառով էլ ոչ մի գործ այնքան անմխիթար, այնքան անկեալ վիճակ չէ ունեցել, որքան դպրոցական գործը, իր զա գտնել է ապիկար և ապաշնորհ մարդկանց ձեռքին: Հարկ չկայ, ի հարկէ, անվիթ կրկնելու, թէ դպրոցն իւրաքանչիւր մի ժողովրդին ազգի ինքնագիտակցութեան զիւաւոր որդան է, ինքնաճանաչութեան միակ կենդանոր, յառաջադիմութեան ուժեղ ազդակն և լուսաւորութեան ուղին հարթողը. բայց ցաւալին այն է, որ քսաներորդ դարի շէմքին էլ մարդ ստիպւած է կանոնաւոր դպրոցի գոյութեան նշանակութիւնն յիշեցնել նոցա, որոնք կոչւած են իր թէ տէր ու տնօրէն լինելու մեր խիղճ ու կրակ դպրոցների, որոնք ոչ թէ կոչմամբ կամ իրանց արժանաւորութեամբ են ասպարէզ իջնում այդ պատասխանատու գործը կատարելու, այլ միանգամայն պատահական կերպով. այդպիսիների համար դպրոց զեկավարելը, ինչպէս ասում են, ի միջի այլոց է: Չունենալով հաստատուն ու տեւական կանոնադրութիւն մեր դպրոցների կառավարական մասի վերաբերեալ, ամեն մի առաջնորդ վարւում է ըստ իւր հայեցողութեան. այդ է պատճառը, որ կոլկասի հայկական թեմերում դպրոցական գործը միօրինակ չէ առաջ տարւում, այլ այնպէս, ինչպէս որ ըմբռնում ու բարեւոք է համարում դպրոցի տնօրէնը: Մի թեմում գոյութիւն ունի մի կամ երկու թեմական տեսուչ, տեղի են ունենում ուսուցչական ժողովներ, մտքերի փոխանակութիւն է լինում, իսկ մի այլ թեմում թղթերի վրայ գոյութիւն ունեն շրջանային տեսուչներ, իսկ իրականութեան մէջ այդպիսի մարդիկ չկան, դպրոցների թիւը տարեց-տարի կրճատւում է, ուսուցիչների պատրաստութեան ցենզը շուտաւր է համարւում, դպրոցական գործով հետաքրքրւելը զուտ ժամաւաճառութիւն: Այստեղից պարզ երևում է,

որ մեծմասամբ պատահական անհատների քահանայութիւնից է կախւած մեր դպրոցը. եթէ թեմի կառավարիչը պատրաստւած անձն է, սիրում է դպրոցական գործը և ըմբռնում դուրս նշանակութիւնը, նա ջանք է գործադրում բարեւոք գրութիւն սահղծել դուրս համար և բարեկարգ վիճակի մէջ դնել. հակառակ դէպքում դպրոցը դատապարտւում է քայքայման:

Տարւ տարի է, որ վերաբացւել են մեր ծխական դպրոցները. բայց այսքան ժամանակաւ ընթացքում կամ ոչինչ չի արւել, կամ մէկի շինածը՝ միւսը քանդել է. հետեանք այն է լինում, որ ստիպւած «տիրացւարան» են բանում, որ գիւղական քահանայ ունենան, 6—7 ամսում տիրացուներից քահանայ են պատրաստում, փոխանակ գիւղերում միդասեան կամ երկդասեան դպրոցներ բանալու, որ պոնէ ապագայում ստիպւած չլինեն նոյն միջոցներն զիմիւր:

«Փայլակի» վերջին համարի հաղորդած տեղեկութիւններից երևում է, որ թեմիս ժամ. կառավարիչը կարծես մի նոր փորձ է կամենում անել հին դպրոցներն իրանց անկեալ վիճակից ազատելու, առաջարկում է կազմել ուսումնարանական յանձնաժողով, որը պիտի բարեկարգէ այդ դպրոցները. անհասկանալի է, թէ արդեօք թեմիս կառավարիչն ինքը խորապէս համոզւած է, որ այդ ձևով կարելի է չարիքի առաջն առնել, թէ միամիտների աչքերին թող փչելու համար է հին երգը նոր եղանակով զեղզեղում. կամ գուցէ ձգտում է միայն պաշտօնական թղթերի համարներն աւելացնել իրը նշանացոյց իւր արդիւնաւէտ գործունէութեան: Դպրոցական գործի վերաբերեալ այդպիսի խաղերը շատ ցաւալի հետեանքի են հասցնում. և իրօք թեմիս ժամ. կառավարիչի այդ նոր փորձը մի խաղ է, շատ հին խաղ, որ ցանկալի արդիւնք չի տւել: Դեռ անցեալ ուսումնական տարւայ սկզբին թեմիս նոյն կառավարիչը առաջարկել էր կազմել ուսումն. յանձնաժողով. այդ առաջարկութիւնը կատարւեց. ընտրւեցին անդամներ. բայց դեռ չծաղկած՝ թաւաւեց. ուսումն. յանձնաժողովի անդամներից ոմանք հրաժարւեցին ինկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ իրանք ծանրաբեռնւած են գործերով, միւսները հնարաւոր չհամարեցին գործել այդ յանձնաժողովում, իրանցից անկախ պատճառով. մի խօսքով կատարեալ անյաջողութիւն. ներկայումս էլ փոխանակ գտնելու գիւաւոր չարիքը և նորա դէմ մաքառելու, նոյն փորձն ենք անում երևի նոյնպիսի անմխիթար հետեանքի հասնելու համար:

Դպրոցի շահերը պաշտպանող անձնաւորութիւնը պէտք է քիչ ու շատ գիտակցութիւն ունենայ ըմբռնելու, որ յանուն թեմական տեսչի պակադրամներից ժողոված 50-ական կոպէկները պէտք է իւր նպատակին գործադրել և ոչ թէ մասնաւոր պաշտօնեայի տալ, որ թեմական դպրոցի համար յօբելեան կատարել, չի նշանակում, թէ պէտք է

Թեմական դպրոցի հաշուով Պիսի-աղ-բիւրում քէֆ սարքի ու պատգամաւորներին պատել, թէ Թեմական դպրոցը հիւանդանոց չի պահում, որ իւր միջոցներով մահճակալներին սարք ու կարգ պէ՛տ, անկողիններ պատրաստէ և կած հիւրերի համար ու յետոյ այդ բոլորը միանգամից չքանայ, կարելի է իհարկէ, էժան անուն վաստակել, կարելի է քաղցր բնի մէջ փառաւոր եւ ռազմեր տեսնել, ինչպէս և դպրոցները բարեկարգելու հին փորձը նորից կրկնել, ցոյց տալու համար, թէ մարդիկ անգործ չեն, բայց իրականութիւնն անողոք է. նա խնայել չգիտէ և մերկացնում է մարդկանց խակական պատկերը:

Զօրի

ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԸՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ղարաբաղի հայոց Թեմական դպրոցը, թուում էր, թէ ապահով վիճակ պէտք է ունենայ 75-ամեայ յորեկանի կատարումից յետոյ, Այդպէս հաւատացած էին ներքատունները, այդպէս համոզւած էին բոլորը, Հենց այժմ էլ դպրոցի հետ մօտիկ առնչութիւնն չունեցող մարդիկ այդ կարծիքին են: Սակայն ցաւօք արտի պէտք է արձանագրեմ, որ դժբախտաբար դպրոցը դարձեալ անապահով դրութեան մէջ է, չունի կանոնաւոր գրադարան, չունի ֆիզիկական կարմնէտ, ուսուցիչների ոռճիկը ձգ-ձըգում են ամիսներով և որ գլխաւորն է, ոռճիկներ տալու համար հոգաբարձութիւնն ստիպւած է լինում յաճախ փոխառութեան դիմել, դպրոցապատկան տոկոսաբեր թղթեր գրաւ դնել, տոկոսներով դրամ վերցնել բանկային հիմնարկութիւններէ: Ոչ նւիրատունները տեղեկութիւն ունեն այդ մասին, ոչ այն անձնաւորութիւնները, որոնք այս կամ այն չափով պատրաստ կը լինէին օգնութեան ձեռք մեկնել դպրոցին և ոչ էլ հասարակութիւնը, որովհետեւ չկայ կանոնաւոր հաշուութեան: Տարիներ առաջ մի գիղիցիկ սովորութիւն կար մեր դպրոցում. տարււայ վերջին կատարում էր ամսվերջի հանդէս—ակո—, ուր հաշիւէր տըրւում դպրոցի թէ ուսումնական և թէ տնտեսական վիճակի մասին և ապա առանձին բրօշխրով տպագրւում էր և

դառնում հասարակութեան անհրաժեշտութիւն: Այդպիսով դպրոցական վարչութիւնը միանգամից երկու նպատակի էր հասնում. նախ՝ հասարակութեան գիտակէր դարձնում դպրոցի դրութեան և երկրորդ՝ բարոյական կապ էր հաստատում դպրոցի և հասարակութեան մէջ: Սակայն այժմ միանգամայն աչքաթող է արւած այդ գիղիցիկ և միևնոյն ժամանակ անհրաժեշտ սովորութիւնը, և նա փոխանակօրէնքի ոյժ ստանալու, վերացել է: Իւրաքանչիւր հիմնարկութեան, ևս առաւել հասարակական հիմնարկութեան վարիչները քաջ պէտք է գիտակցեն, որ անցել են անդարձ կերպով նահապետական շրջանի սովորութիւնները, փոխադարձ հաւատն ու վրատանութիւնը, երբ ամեն ինչ կատարւում էր տանտանու, որ մեր ժամանակը պահանջում է հասարակական հաշիւաւորութիւն նոյն իսկ ամենաչնչին գումարի համար: Եւ վերջապէս ինչո՞ւ ի դուր խօսակցութեան առիթ տալ, թէ 8-11 հազար ուրլի դպրոցական դրամները տարիներով գտնւում է մի անձնաւորութեան ձեռք և դպրոցը զրկւում է իր տոկոսներից: ԶԷ՛ որ հասարակական դատապարտութեան է արժանի այդպիսի անձնաւորութիւնը, ինչ կոչման տէր ուզում է, լինի թող տպագրել տայ հոգաբարձութիւնն ամեն տարի դպրոցի տնտեսական մասի տեղեկագիրն, ինչպէս անում են ուրիշ տեղերում, և այն ժամանակ հասարակութիւնը կարող կը լինի առանց սըխալելու գնահատել իր հասարակական գործիչներին, իր ազգային կուլտուրական հաստատութիւնների վարիչներին: Հաշիւաւորութիւնը ոչ միայն բարոյական, այլ և իրաւական պարտք է հոգաբարձութեան:

Սակայն միամտութիւն կը լինի այս հանգամանքով բացատրել դպրոցի անապահով վիճակը. — վերջինս ունի իր ուրոյն պատճառը, որի բացատրութեան կողմէի ներքի մի երկու տող ընդհանուր գծերով մանրամասնութիւնները թողնելով գործին աւելի մօտիկ ծանօթ անձնաւորութեան: Խնդիրը նրանում է, որ 1907/908 ուս. տարուց որոշ խմբի ցանկութեամբ և թեմի առաջնորդ Աշոտ հպիսկոպոսի կարգադրութեամբ քաղաքիս Մարիամեան օրիորդաց դպրոցը զրկեց առանձին հոգաբարձութիւն ունենալու բախտից:

Բնութեան ենթարկել այստեղ Գերմանիայի գաղութային քաղաքականութիւնը Փոքր-Ասիայում և մասնաւորապէս Հայաստանում. քաղաքականութիւն՝ իր հիմնական գծերով և, որ զրկաւորն է՝ իր առաջնորդող տեղեկացներով, իր հեռանկարներով:

Կայ գաղութային քաղաքականութիւն, որ սկիզբն է առնում բուն(դէնքի) նւաճութիւնով, օկուպացիայով. կայ այնպիսին, որ իր հիմքն ստանում է առեւտրական շուկաների (ներմուծական և արտահանական) խողող գրաւումներով, բայց կայ նաև այնպիսի գաղութային քաղաքականութիւն, որ սկսւում է արդիւնաբերական կամ հաղորդակցական ձեռնարկութիւնների մուտքով գաղթաւայրում: Գրեթէ բոլոր գէպքերումն էլ ուղեկցող մօմենտ է կազմում քրիստոնէական միսիօներութեան հաւատաւորութիւնը գաղթաւայրի ազգաբնակչութեան մէջ:

Գերմանիայի գաղութային շահերը Փոքր-Ասիայում սկիզբն են առնում յիշածներէնս երրորդ եղանակով:

Այն ժամանակ, երբ գերմանական ֆինանսիստները՝ կառավարութեան ներկայացուցիչների առանձին խումբում անգործ, նախագիծ էին ասիական թիւրքիայի ամենանշանաւոր կէտերում բաց անել գաղութային քաղաքականութեան լայն հորիզոններ, ինքը

և յանձնեց Թեմական դպրոցի հոգաբարձութեան խնամքին: Այդ օրւանից օրիորդաց դպրոցը դարձաւ փաստապէս Թեմական դպրոցի ոչ ցանկալի ժառանգը և իրաւունք համարեց իրեն հարազատ բրոշ բաժինը պահանջել Թեմական դպրոցի եկամուտներից: Այդ բաժինը մեծ չափեր ընդունեց հետզհետէ, ժառանգող ներկայ 1914/15 ուս. տարում, երբ երկդասեան օրիորդաց դպրոցը հասաւ չորս դասեանի, աւելացաւ բիւջէն խոշոր չափով: Եթէ իրօք Թեմական դպրոցն ունենար այնքան, որ իր պահանջները բաւարարելուց յետոյ կարողանար օգնել նաև օրիորդաց դպրոցին, գուցէ կարիք չլինէր այդ մասին խօսել և իրաւական հիմքերի ու արդարութեան ոտնահարման փաստը շեշտել: Սակայն երբ Թեմական դպրոցն ինքը խիստ կարիքի մէջ է, երբ այդ կարիքն աւելի զգալի է դառնալու մանաւանդ առաջիկայ 1915/16 ուս. տարում և յետագայ տարիներում, անկարող ենք լուրթեան տալ այդ աղողակող անարդարութիւնը և չհարցնել հոգաբարձութեան, թէ ի՞նչ օրէնքով կամ ի՞նչ հիման վրայ նա Թեմական դպրոցի եկամուտի մի խոշոր մասը յատկացնում է Մարիամեան օրիորդաց դպրոցին: Ասենք, թէ ժամանակին մէկի քմահաճոյքով տեղի է ունեցել արդարութեան և իրաւունքի տեսակետից միանգամայն դատապարտելի և պախարակելի մի երևոյթ, և թեմ. դպրոցի նոյն ժամանակի հոգաբարձութիւնն, այսպէս ասած, սանկցիտ է տեղ այդ ապօրէն քայլին, միթէ թեմ. դպրոցի ներկայ հոգաբարձութիւնն իրաւունք պիտի համարի շարունակել իր նախորդի տեղը և ֆինանսկար գործեկներով՝ առանց հարցը բազմակողմանի քննութեան ենթարկելու: Եթէ հոգաբարձութիւնը կազմէր մի ֆանդ, որով պահպանէր Շուշի քաղաքի կամ Ղարաբաղի ամբողջ թեմի դպրոցները, մենք գուցէ կը գովէինք այդ քայլը, եթէ չզովէինք էլ, յամենայն զէպս կը հաշուէինք, որովհետեւ դա մի սկզբունք է, այն էլ որոշ սկզբունք, որ դեռ չի կիրաւել մեր իրականութեան մէջ: Բայց վերցնել թեմ. դպրոցի եկամուտով պահել միայն մի օրիորդաց դպրոց, ոչ սկզբունք է, ոչ հայեացք, այլ անտարբեր վերաբերմունք, չմտածած քայլ, նախորդի գործունէութեան անքննա-

դատ շարունակութիւն: Թող ցոյց տան ինձ մեր դպրոցական իրականութեան մէջ նման երևոյթ, ես լռեմ. ինչո՞ւ թիֆլիսի ներսիսեան դպրոցը մաս չի հանում իր ունեցածից մուրացկանութեամբ իր գոյութիւնը քաշ տող թիֆլիսի Գայիանեան օրիորդաց դպրոցին: Շատ պարզ է. բացատրութեան նոյն իսկ կարիք չկայ:

Ուրեմն Ղարաբաղի հայոց թեմ. դպր. անապահով վիճակի գլխաւոր պատճառը նրա ապօրինի ժառանգ Մարիամեան օրիորդաց դպրոցն է: Մեղաւոր են և զիւ այդ կեղծ ժառանգական իրաւունք հաստատողները, մեղաւոր են նաև նոյն ձևով շարունակողները: Սակայն լաւ է ուշ, քան երբէք. հոգաբարձութիւնը պէտք է հրաժարել Մարիամեան դպրոցի խնամակալութիւնից, կարճի այն օգնութիւնը, որ մինչև այժմ տւել է և իր ամբողջ ուշադրութիւնը դարձնի միայն Թեմական դպրոցի բարեւոյժման վրայ: Որքան էլ վատ լինի տարին և աննպաստ, պէտք է աշխատի նոր և կանուտներ և նոր աղբիւրներ գտնել՝ դպրոցն իր արժանի բարձրութեան հասցնելու. մանաւանդ չպէտք է մոռանաք, որ նոր բացելիք հօթերորդ դասարանն ահագին ծախքերի հետ կապ ունի, իսկ մինչև այժմ վերցրած դրամական պարտքերը հանգցնելու պահանջ ունին:

Իսկ թէ ինչպէս պահենք Մարիամեան օրիորդաց դպրոցը՝ այդ մասին հետեւել անգամ:

Դեմոս

Ի. ՄԵՉՆԻԿՈՎ

(շարունակութիւն և վերջ)

Բորբոքման համեմատական պատաւօղային, ինչպէս նաև իմունիտետի ֆազօցիտային տեսութեան հիմունքները Մեչնիկովն արտայայտել էր դեռ 1883—84 թթ.: Նա այդ երևոյթները ուսումնասիրութեան համար ընտրեց մի բնական ճա՝ ուղար, այն է՝ սկսեց ամենապարզ կենդանիներից և աստիճանաբար բարձրացաւ աւելի բարդ կազմութիւն ունեցողներին: Այդպիսով նա հնարաւորութիւն ունեցաւ մեր մարմնի մէջ կատարուող բարդ երևոյթները մէկ հիմնական երևոյթի՝ բջիջների ֆազօցիտային բնակցիայի վերա-

խոյանները՝ Ռուսիան և Անգլիան: Սրանք շատ լաւ էին զգում տնտեսագաղութային շահերի անւան տակ մղող քաղաքական հեռաւոր տեսլանքները Գերմանիայի կողմից, ուստի և աճապարհեցին խանգարել նրա գծերի կառուցման սկզբնական լայն պրօէկտները:

Գերմանական կապիտալիստների մի խումբ՝ «Deutsche Bank» («Գերմանական բանկ»)՝ զեկաւարութեամբ, կառուցանում են՝ Իսմիդ—Էսկիշէնի—Անգօրա (1888 թ.), Էսկիշէնի—Կօնիա (1893 թ.), Կօնիա—Բուլգուրու (1899, 1902 և 1903 թ.), Բուլգուրու—Էլ-Հիլիֆ (1908 թ.) և Էլ-Հիլիֆ—Բաղդադ (1911 թ.) գծերը (տես «Das Eisenbahnsysteminds asiatischenTurkoj» von Dr. H. Schmidt, Բերլին, 1914 թ. էր. 5—6): Բայց Գերմանիայի նախագիծը քաղաքական և ստրատեգիական տեսակետից աւելի կարևոր կէտեր էր ամփոփում իւր մէջ, թէ Արդիւ Համիդի կառավարութեան և թէ Գերմանիայի քաղաքագէտների ջերմ ձգտումը եղել է մի երկրորդական ճիւղով միացնել հայկական գաւառները Բաղդադի երկաթուղուն, կառուցանելով հիւսիս-արևելեան ուղղութեամբ մի գիծ, սկսած Անգօրայից, որ կը միացնէր Իօսգաթ—Սըվազ—Խարբերա—Դիարբէքի—Իսկ Սըվազից մինչև Էրզրում մնում էր 550 km., որպէսզի ուղղական տեսակետից

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՔԱՂԱ-ՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈՔՐ-ԱՍԻԱՅԻՄ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՄ)

Այսօր հրատապ Թեմաների շարքին է պատկանում այն հարցը, թէ ինչ անհրաժեշտութիւնների ոյժով բացատրել այն «սրտառուէ բարեկամութիւնը», որ ունեն ներկայիս՝ տնտեսների և օսմանների հայրենիքները: Իրաւ, Եւրոպայի քաղաքական պատմութեան ամենաուշագրաւ հատածների թւին է պատկանում այն գլուխը, որ վերաբերում է թիւրք-գերմանական յարաբերութիւնների դարգացմանը, սկսած 19-րդ դարու վերջին քառորդից մինչև մեր օրերը:

Սակայն ինձ բաժին ընկած այս սուղ էջերում անկարելի է ոչ միայն սպասել, այլև անգամ շօշափել յիշածս բարդ խնդիրը¹⁾։ Ես կամենում եմ համառօտ

1) Այս յօդւածը յատկապէս գրւած է եղել Բաղդադ հրատարակելիք միօրեայ թերթի համար փախտականների օգտին: Ինչ-ինչ պատճառներով չի հրատարակւում թերթը: Ուստի հեղինակը դիւ է իր յօդւածը մեր տըրքաւորութեան տակ «Փայլակում» լոյս ընծայելու համար: Ծանօթ խմբ.
2) Տես այդ հարցի մանրամասն վերլուծութեան մասին իմ նորերս լոյս տեսած գրքի՝ «Գերմանիայի և թիւրքիայի տնտեսա քաղաքական փոխ-յարաբերութիւնը» վերնագրով:

ծել. իսկ ֆազօցիտային ընկերան կայանում է նրանում, որ ֆազօցիտները (արեան սպիտակ գնդակները) բռնում, մարսում են օտար մասնիկներ, ինչպէս նաև այլ և այլ միկրօօրգանիզմներ։ Օրգանիզմի ինքնապաշտպանութիւնն այդպիսով անելու հիմնական գործողութիւններից մէկն է հանդիսանում։

Բորբոքում, ասում է Մեչնիկովը, պաշտպանողական ընկերային արտա-յայտութիւններից մէկն է, որ երևան է եկել, որպէս էվոլյուցիայի և բնական ընտրութեան հետևանք։ Պարզ կենդանիների օր. ամօքանների մօտ բռնելն ու մարսելը միևնոյն տեղումն է կենտրոնացած, այն ինչ բարդ օրգանիզմների մէջ անօթների համակարգութիւնն ու լայնացումը, արեան ըսպիտակ գնդակների համախմբումն ու անօթների պատի միջով անցնելն օժանդակ միջոցներ են բորբոքման հիմք կազմող ֆազօցիտօղի համար...

Այն դէպքերում, երբ ֆազօցիտներն ընդունակ են հիւանդաբեր միկրօօրգանիզմներն բռնելու և մարսելու, օրգանիզմը վարակման չի ենթարկւում։ Երբ ֆազօցիտները չեն կարողանում միանգամից այդ անել, բակտերիաները ժամանակակարգապէս բազմանում են, որի շնորհիւ օրգանիզմը հիւանդանում է։ Բայց եթէ ֆազօցիտները միանգամայն անզօր են լինում կլանելու, մարսելու հիւանդանիւթ միկրօօրգանիզմ, վերջիններս աճում և մահացու թու-նաւորում են օրգանիզմը։

Մեչնիկովի այս պարզ թէօրեան անհամակարգական ընդունելութիւն գտաւ շատերի կողմից, քանի որ նա հակասում էր սպիտակ գնդակների գերի մասին հաստատւած հայեացքներին և մտնում էր հետազօտման նոր, արտասովոր ձեւեր։ Սակայն Մեչնիկովն իր յետագայ 25-ամեայ յամառ, անխնայ աշխատանքով, ինչպէս նաև իր գիտական շօ-ւային հետեւողների աշխատանքով, կարողացաւ իր այդ ֆազօցիտային թէօ-րիայի հակառակորդներին անգամ հա-մոզել դրա հիմունքների մէջ, անվիճե-լի դարձնել ֆազօցիտօղը։

Վերջին 10—15 տարիների ընթացքում Մեչնիկովն աշխատում է մի նոր տեսութեան վաղաժամ ձեւութեան առաջն առնելու թէօրիայի վրայ։ Մեչ-նիկովի համոզմունքով մեր օրգանիզմն

աւելի շատ է քայքայում, աւելի շատ ձերանում, քան նա կարող էր և դրա պատճառը մեր աղիքների ֆլօրան (Բուսակալութիւնը) է։ Մանաւանդ շատ միկրօօրգանիզմներ կան մեր հաստ աղիքնե-րում, որ նրանք առաջ են բերում նեխման պրօցէսներ։ Այդ սովորական «վայրի» ֆլօրան քրօնիկաբար թունա-ւորելով մեր օրգանիզմը, հիւժում, մա-շում է նրան և հասցնում մեզ վաղա-ժամ ձերութեան։ Եւ այդ վաղաժամ ձերութեան թէօրիան էլ, ինչպէս ա-ռաջ ֆազօցիտայինը, շատերի կողմից անհամակարգական ընդունելութիւն գը-տաւ։ Դրա դէմ ևս շատերն են առաք-կում սակայն, ինչպէս ինքը Մեչնի-կովն է նկատում, բոլոր առարկութիւն-ներն աւելի շուտ թիւրիմացութեան և իր թէօրիան լաւ չ'ըմբռնելու արդիւնք են։

Մեչնիկովը վաղաժամ ձերութիւնը համարում է կեանքի ամենամեծ չարիք-ներից մէկը, մարդկային բնութեան ամենաէական սննդորդայնակութիւննե-րից մէկը, որից ազատելը բժշկու-թեան և առողջապահութեան ամենա-կարեւոր խնդիրներից մէկը պիտի լինի։ Դրա դէմ Մեչնիկովն առաջարկում է մամնային բակտերիաներ (МОЛОЧНО-БИСЛЫЕ БАКТЕРИИ), սննդառութեան մի ամբողջ սխտիւմ (գործ չ'աճել հում նիւթեր, ողկից խմիչքներ և այլն և այլն) առողջապահական րաջիօնալ կեանք։

Իր բեղձաւոր գործունէութեան ըն-թացքում Մեչնիկովը բացի վերոյիշ-եալ թէօրիաներից գրաւել է նաև մի շարք այլ խնդիրներով, մի շարք այլ հարցերով, որոնց գլխաւոր գաղափարն ու ծրագիրը մշակելուց յետոյ տեղ է նա իր բազմաթիւ աշակերտներին։ Մեչնի-կովի աշխատանքներից մի քանիսը՝ սիֆիլիսի, թոքախտի դէմ պատւաս-տով կուելն առաջիմ դրական հետե-ւանքներ չեն տել, բայց այդ աշխա-տանքների ժամանակ մի շարք հետա-քրքիր հետազօտութիւններ են կա-տարել։ ստամոքսաղիքային վարա-կութիւններն վերաբերող աշխատանքնե-րը, որ սկսած են եղել դեռ 90-ական թւականներին, վերջին ժամանակներս խիստ հետաքրքիր տեխնիկ են մըտ-ցրել փորձահարկների (брюшной тиф) և մանուշակա մանկական խօլերայի ուսուցման մէջ և այլն և այլն։

համարում էր Գերմանիան ասիական թիւրքիան, իսկ կոյր գործիքը՝ հենց իրեն թիւրքիային։

Եսկապէս Գերմանիայի համար մի հնարաւորութիւն կայ, Անգլիային դի-մագրաւելու համար. դա թիւրքիայի ուժեղացումն է։ Անգլիան կարող է եւ-րոպայից միայն մի կողմից ենթար-կել յարձակել ու հարածել. դա ե-գիպտոսն է։ «...Սակայն թիւրքիան կարող է միայնայն ժամանակ մտածել եգիպտոսի մասին, եթէ նա տիրէ եր-կաթուղային գծերի մի ընդարձակ ցան-ցի Փոքր-Ասիայում և Սիրիայում, ե-թէ նա անատոլիական երկաթուղագծի շարունակութեամբ կարողանայ դիմա-դրել Անգլիայի յարձակման Միսոպո-տամիայում»։ «...Այն օժանդակիչ քա-ղաքականութիւնը, որ ցոյց է տալիս Գերմանիան թիւրքիային, ունի հէնց այդ նպատակը, որպէս ուժեղ ապա-հովութիւն Անգլիայից սպառնացող պատերազմական վտանգի դէմ»։ (Shu der Balkankrieg und die deutsche Weltpolitik von Otto Bauer, Բերլին, 1912 թ., եր. 46—47)։

Այդ տողերը պատկանում է Բոնրա-խին, ամենախիղիւ մարդուն՝ Գերմա-նիայի գաղութային քաղաքականու-թեան մէջ մերձաւոր աբելը։ մի գաղութագէտի, որի կարծիքին կարող ենք մենք նոյն իսկ կիսապաշտօնական

Մենք մտադիր չենք այստեղ կանգ առնելու Մեչնիկովի բազմապիսի աշ-խատութիւնների վրայ և միայն այս-քանը կ'ասենք, որ նա ամենին նեղ մասնագէտ չէ, նա միևնոյն ժամանակ և՛ խորացնում, և՛ լայնացնում է գի-տութեան սահմանները. նա թէ ժողովրդ-դականացնում է գիտութիւնը և թէ ծառայեցնում այդ գիտութիւնը ժողո-վրդի անմիջական կարիքներին։

Սակայն խորասուզւած իր այդ գի-տական աշխատանքների մէջ, Ի. Մեչ-նիկովն անմասն չի մնում հասարակա-կան ընթացիկ կեանքից, հասարակա-կան զանազան հրատապ հարցերից։ Նա ժամանակ է գտնում ամենաշեղմ կեր-պով մասնակից լինել հասարակական, մանաւանդ ուսական, կեանքին և իր-րե յառաջդէմ գաղափարների կողմ-նակից իւր հեղինակաւոր ձայնն էլ հնչեցնել անհրաժեշտ վայրկեաններին։

Թ. Դ.

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՊԵՏԵՐՆԱՊԵ

— Մարտից մինչև մայիսի 8-ը Ա-լաշկերտի-կարաքիլիսէի 25 հայաբնակ գիւղերից գնացել են հայրենիք 2124 հոգի՝ տանկով իրանց հետ 2380 զուլա լծկան։ Բացի սբանից տէրերը արդէն ունեն գարնան ցանքսի համար հերկ-ւած հող3900 դեսեատին, որի հիշ/3-ն իսկ աշուղի գարնանը ցանել, միջակ պայ-մաններում տէրերը կունենան ձմեռայ համար մօտ 100,000 պուղ հացահա-տիլ՝ գնահատութեամբ մօտ կէս միլիօն ռուբլու։

— Անատոլիա քսոսրւած դաշնակ-ցականները ծանր պայմանների մէջ են դրւած։ Հայկական քաւառներում տեղի են ունենում դաշնակցականների կայստ-նի անձնաւորութիւնների ձերբակա-լութիւններ։ 500 կիւն և աղջիկ բերւած են Չէլթուրից Անգորայի թիւրք գիւղե-րից մէկը և մատնւած ամբոխի քմա-հաճոյքներին։ Հայերը քսոսրւած են ի-րենց բնակավայրերից և նրանց տեղը բնակեցնում են մահմեդական գաղթա-կաններին։ Վալին Բիթլիսում սպառնում է պաշտօնական կոտորած սարքել։ Թալէթի-թէյը առանց վերապահութեան յայտարարել է Ամերիկեան դեսպանին, թէ հայերի համար կը ստեղծի այն-պիսի պայմաններ, որ 50 տարի յետոյ

բնաւորութիւն տալ, իբրև միևնոյնրա-կան (գաղութային) պատասխանատու ու շտաբայի ներկայումս։

Այսպէս ուրեմն տեսնում ենք, որ Գերմանիան իր երկաթուղային ձեռ-նարկութիւնը Փոքր-Ասիայում ուղում էր ոչ միայն հզօր գործնի դարձնել տնտեսա-գաղութային քաղաքականու-թեան—կապիտալիստական նաւում-ների—համար, այլև քաղաքական ճըգ-տումների իրականացման ամուր զօ-րավիզ դարձնել թիւրքիայի միջոցով և թիւրքիայի հետ միասին։

Բայց Անգլիան աւելի սրթուն էր, քան Ռուսիան և աւելի հեռատես ու խորամանկ, քան գերմանների իւսկի-րական դժւարամտ ու գիպոմտիան։ Գերմանիան ցանկանում էր և ստացիւ էր կօնցիստի շարունակելու համար երկաթուղու գիծը մինչև Բասրա, այն-տեղից կուվայտի վրայով մինչև պար-սից ծոցը և այդպիսով ազատ ճանա-պարհ բաց անել իր համար դէպի անգ-լիական սեփականութիւնները Ասիա-յում։ Այդ կէտում ևս վիճեցին Գեր-մանիայի քաղաքական պլանները՝ Անգ-լիայի ուժեղ և հետեւողական դիմա-դրութեան շնորհիւ։ Եւ Գերմանիայի զարուղի փորձերը՝ իր ձեռնարկու-թեան հիմնական դրամապլանի 40%-ով մասնակցել տալ անգլիական ֆինան-սիստներին ու դրանով բեկանել անգլ.

նոյնիսկ չկարողունան մտածել աւտո-նոմիայի մասին։

Մայիսի 19-ին Երևանում տեղի ունե-ցաւ Եղբայրական Օգնութեան զխաւոր կոմիտէի նիստը, ուր ներկայ էին զա-նազան վայրերի ներկայացուցիչներ։ Խորհրդակցութեան զխաւոր նիւթն էր վանի և Մանազկերտի շրջանում հայ կարիքաւոր ազգաբնակչութեան անմի-ջական աջակցութեան գործը։ Այդ ա-ռիթով որոշեց վանում կազմել մի մարմին՝ Այվատեան արքեպիսկո-պոսից, Արամից և Ս. Տիգրանեա-նից, որոնք միացած տեղական ոյ-ժերի հետ կը կազմակերպեն օգնու-թեան գործը։ Որոշեց սկզբնական ամիստանհրաժեշտ կարիքները բաւա-րարելու համար յատկացնել 30 հազար ու վանի շրջանի համար, իսկ Մանազ-կերտի համար որոշեց 10 հազար ու։ Բացի դրամական օգնութիւնից որոշ-ւեց ուղարկել յիշեալ վայրերը մեծ քա-նակութեամբ շաքար, թէյ, դեղորայք և հագուստեղէն։ Բժշկական գործի կազ-մակերպութիւնը, որը խիստ անհրա-ժեշտ է, որոշեց թողնել Թիֆլիսի կեն-դրոնական կոմիտէին։

— Ալաշկերտի Դարաքիլիսայից դը-րում են, որ ապրիլի սկզբից շարան-շարան սկսեցին երեւալ տղամարդ-գաղ-թականները, որոնք գալիս էին Էկոլ-կասից տեղումս վար ու ցանքս անե-լու։ Պալիս էին տասով-քսանով, նոյն իսկ օրեր էին լինում, որ Դարաքիլի-սայով անցնողների թիւը հարիւրից անցնում էր։ Վերադարձողներից մի մասը իրենց հետ բերել էին իրենց ձեռքին մնացած լծկան անասունները։ Մի քանիսն էլ վերադարձան իրենց սայլերով։

— Իզդիլից հեռագրում են, որ վա-նում և Մանազկերտում ահագին թւով փախստականներ են խմբել գաւառ-ներից, սուր կարիք է զգացւում մը-թերքների և բժշկական օգնութեան։ Փախստականների թիւը վանում 100 հազարից աւելի է, իսկ Մանազկեր-տում մօտ 20 հազար է։

Ատրպատականի գորաքանակի հրա-մանատարը թոյլատրել է փախստա-կաններին ընտանիքները ուղարկել Խոյ և Սալմաստ։ Ուղարկել են արդէն 800 հոգի։

կառավար. դիմադրութիւնը, չունեցան ոչ մի հետեանք. կամ այդ 40%-ը թող-նել ֆրանսիակ. ֆինանսիստներին, ա-պա մասնակցութեան հրաւիրել նաև աւստրիակ.։ շէյքարական բանկերն ու այդ միջոցով ձեռնարկութեան տալ միջ-ազգային բնաւորութիւն, դարձեալ ա-պարդիւն անցան։ Անգլիայի տնտեկ-տից Բաղդադի երկաթուղին համար-ւում էր դուռ գերման. կօնցիստայով կառուցւած ձեռնարկութիւն ու իբրև այդպիսին չէր կարող նա հաշտ աչքով նայիլ իր դէմ յարուցող ապագայ վը-տանգի վրայ։ Նրան յաջողեց 1913 թ. անգլօ-թիւրքական Կովայտ—Բասրայի դաշնագրով ստանալ կօնցիստի թիւը-քիայից և միայնակ շարունակել երկաթուղու գիծը մինչև Կովայտ ու Պարսից ծոցը։

Դարձեալ հարց է ծագում՝ ներկայ պատերազմի նկատմամբ, թէ որքան վտանգաւոր կը լինէր Անգլիայի գա-ղութների դրութիւնը, եթէ Գերմա-նիային յաջողէր ժամանակին իր ձեռքն առնել այդքան կարեւոր մի գիծ։

(Կը շարունակելի)։

Բ. Իշխանեան

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՈՒՅԻ

— Կիրակի մայիսի 24-ին ժամը 2-ին կէսօրից յետոյ տեղացի մի սոսկալի յորդ անձրև, երբեմն կարկտախառն, տեղեց գրեթէ մի ժամ: Այդ տեսակ անձրևն այս տարի դեռ ևս չուշեցինք: Դեռ անհետն իսկոյն քաղաքի փողոցները հեղեղեցին ջրի յորձանքներով, որոնք տեղ տեղ գոյացրին վիթխարի լճեր ու կատաղի գետեր, կանգնեցնելով մարդկանց երթևեկութիւնը. հեղեղը բերեց իւր հետ անագին քանակութեամբ աւազու քարեր, որոնք կազմեցին փողոցներում մեծ կոյտեր: Այն փողոցներում, ուր պոյացած հեղեղները բարձրացել էին մինչև մայրերը, շատ տեղերում թափանցեցին տների ներքնաշարերը, և լցրին ջրով, նմանապէս մի քանի խանութները բազարում ազատ չմնացին ջրից, որը կարողացել էր ներս խուժել մայրերի վրայով:

— Մայիսի 25-ին կայացաւ երկար լռութիւնից յետոյ Կ. բարեգործական ընկ. տեղական ճիւղի վարչութեան նիստը: Ինչպէս լուրս ենք, վարչութիւնը մտադրում է մօտիկ ապագայում ընդհանուր ժողով գումարելու: Կարծում ենք, որ ժամանակ է արդէն...

— Գանձակի պ. նահանգապետը դիմել է մեր քաղաքային ինքնավարութեանը այն հարցի առթիւ, որ ուսուցիչական խնդրամատոյց էր եղել 15 հազար ուսուցիչ իրեն բաց թողնել աւելի գնելու և տեղիս «կուլտուրա» կօօպերատիւ խանութի միջոցով ազգաբնակչութեանը հաջ մատակարարելու ձեռնառու գնելով: Այժմ պ. նահանգապետը խնդրում է իրեն մանրամասն տեղեկութիւններ ներկայացնել, թէ արդե՞ծ քաղաքը համաձայնութիւն կայացրել է վերոյիշեալ «կուլտուրայի» հետ և եթէ այո՞, տեղեկացնել թէ ինչ պայմաններով և հիմունքներով է կրթչւել այդ համաձայնութիւնը. բացի այդ՝ խնդրում է իրեն հաղորդել, թէ երբ է հիմնել այդ կօօպերատիւ «կուլտուրա» ընկերութիւնը և ի՞նչ է հաստատել նրա կանոնադրութիւնը:

— Քաղաքային ուսուցիչական ժամհարկի հիւանդանոցի գլխավոր բժշկի պաշտօնակատար բժ. Համբարձումեանին նշանակել է նոյն հիւանդանոցի գլխավոր բժիշկ, իսկ պ. Արշաւիր Տէր-Գաբրիէլեանցին ժամհարկաւորապէս կըրտսեր բժշկի պաշտօնում:

— Անցեալները մենք հաղորդել էինք, որ այս ամառայ սեզոնում Բագրի հայ դերասանական խմբի մի մասը արտիստ Վ. Փափագեանի ղեկավարութեամբ պիտի ներկայացումներ տայ Շուշում: Այդ խմբի անդամների մի մասը արդէն ժամանել են տեղա: Այս սեզոնին մեզ հիւր է գալիս նաև տաղանդաւոր դերասանուհի տիկ. Սիրանոյշը: Դերասանական խմբի ներկայացումները կը սկսեն յունիսի 8-ից: Առաջին ներկայացումը կը լինի «Գրնդապետ Պրիտու»:

ՂԱՐԱՐԱԿ

Տող գիւղ. Մայիսի 23-ին անձնական հողի վրայ վեճ է ծագում երկու համագիւղացիների՝ Յովհաննէս Աթայեանի և Աւանէս Զաւաղեանի միջև, որը փոխարկւում է ծեծ ու կռիւ: Այդ ժամանակ Ա. Զաւաղեանը հանում է իւր մօտ ունեցած ատրճանակը և փորձում է կրակել Աթայեանի վրայ, առաջին անգամ ատրճանակը չի գործում, բայց երկրորդ անգամ արդէն կրակւում է, բայց գնդակն անցնում է կողքից և Աթայեանը մնում է անվնաս: Արդմուկի և ատրճանակի ձայնի վրայ վազում են

գիւղացիները և բաժանում կուղիներին: Կազմում է տանուտէրի ձեռքով արձանագրութիւն եղելութեան մասին: Գործը յանձնւած է քննիչին:

Մտորմանլար գիւղ. Մայիսի 24-ին յորդառատ անձրևի և մրրիկի ժամանակ կայծակը խփել է այդ գիւղի բնակիչ մի թուրքի, սրա կնոջը և որդուն. երեքն էլ սպանւել են կայծակից:

ԿՈՎԿՈՍ

— Հայ Գիւղատ. Ընկերութեան Ղըշլաղի վարձակէտի գործիքներն ու մեքենաները զգալի օգնութիւն հասցրին ամբողջ համայնքի զարնանային աշխատանքին: Եւ նայած Ընկերութիւնը վարձակէտի համար ուղարկել էր միայն մի քանի գութաններ, արօրներ ու տափաններ, բայց և այնպէս եղածներն անմիջապէս գործադրութեան մէջ մտան և ծառայելով Հայ Գիւղատնտեսականի առաջադրած նպատակին՝ խոշոր չափով արագացրին ու թեթևացրին գիւղի դաշտային աշխատանքը:

— Գիւղատնտեսական ընկ. վարչութիւնը վերջնականապէս մշակեց ընկերութեան 1915 թ. նախահաշիւը: Հաշուետութեան տարում մուտք սպասւում է. Պետրոգրադի եկեղեցական խորհրդից — 5000 ռ., Բագրի Հայոց Կուլտուրական միութիւնից — 2,400 ռ., բանկերից և այլ հիմնարկութիւններից — 3,000 ռ., գեմատւային միութիւնից — 1,500 ռ., երկրագործութեան ղեկարարամեխտից — 5,420 ռ., այլ և այլ աղբիւրներից — 2,933 ռ. 3 կ., ընդամենը — 20,253 ռ. 3 կ.: Այդ գումարը ծախսելու է ընկերութեան պահպանման — 2,920 ռ., ընկերութեան հրատարակութիւններ — 1,950 ռ. ընկ. ինտորուկտորական կազմակերպութիւն — 3,320 ռ., գիւղատնտեսական ձեռնարկութիւններ — 4,000 ռ., խոտաքանութիւն, քանջարաբուծութիւն, հողի պարարտացում, մաքառում ֆնտսակար միջատների դէմ — 1,550 ռ., գիւղատնտեսական դասընթացներ — 600 ռ., այլ և այլ ծախքեր — 5,913 ռ., 3 կ., ընդամենը 20,253 ռ. 3 կ.:

— Իր գործունէութեան սկզբից մինչև մայիսի 1-ը համառոտական քաղաքների միութեան Կովկասեան բաժանմունքը հիւանդանոցներ բաց անելու և վիրաւորներ տեղափոխելու վրայ ծախսել է 6,732,074 ռ. 13 կ.: Մայիս և յունիս ամիսների ծախքը որոշւած է 1,748,027 ռ. 30 կ.:

— Թիֆլիս մայիսի 23-ին Հաւաքարում, Մալդաուսկի բազարում և Վերայում ազգաբնակչութեան վաճառւում էր քաղ. վարչութեան բերել տւած շաքարը ֆունտը 18 1/2 կոպէկով: Չնայած շաքարի սակագինը որոշւած է 19 կոպ., բայց մասնաւոր առևտրականները ներկայումս վաճառում են ֆունտը 24 կոպէկով: Անհամեմատ աւելի է ժան գնով շաքար գնելու համար քաղաքային խանութների առաջ որոշւած ժամերին հաւաքւել էր մեծ բազմութիւն սպասելով հերթի:

— Ներկայումս Թիֆլիսում է գրտնւում Գաբրիէլ Վ. Յովսէփեանը, որ եկել է Էլմիսնից՝ Գէորգեան ճեմարանի ուսուցչական խմբի հրաժարւած անդամների փոխարէն նոր ուսուցչի ներհաւիրելու: Ինչպէս յայտնի է, հ. Գաբրիէլը Վեհափառի կօնդակով հաստատւած է ճեմարանի տեսուչ:

— Մայիսի 18-ին Թիֆլիսի դատաստանական պալատը Գանձակում քննում էր Շուշուցի գաւառի Թաղ գիւղի բնակիչ Մելիքեթ Սանամեանի գործը, որ մեղադրւում էր 102 յօդ. Դաշնակցութեան պատկանելուն համար: Գործը քննւում էր ղռնփակ: Դատաստանական պալատը արդարացրեց Սանամեանին:

— Մայիսի 16-ին յօգուտ պատերազմից ֆառաւած մահմեդականների կատարւած Թիֆլիսում հանգանակութիւնը տւել է 7,902 ռ. 44 կ. եկամուտ:

ՄԵՐ ԹՂԹԵԿԻՑՆԵՐԸ

Մի ԱՌԱՋԱՐԿ ՇՈՒՇՈՒ ԲԺԻՇԿՆԵՐԻՆ

Խանքենդ. 26-ին մայիսի Մենք մի քանի անգամ ասել ենք, թէ Խանքենդ աւանը, որ այնչափ լաւ բժշկական վայր է, չունի յարմարութիւններ հիւանդների համար: Այստեղ եկող հիւանդները գլխաւորապէս թուրքերի հիւանդութիւն ունեն, որոնց համար — եթէ միւս յարմարութիւններն ի նկատի չունենանք — հարկաւոր են բժիշկ և դիւատուն: Թէև մեզանում դեղատունը կայ, բայց բժիշկը չկայ:

Ամեն տարի ամառը, բժիշկ Լևոն Աթաբէկեանը, որի խորհրդով են գալիս Խանքենդ հիւանդների մեծ մասը, երբ գալիս է Շուշի, մի քանի օրով այցելում է Խանքենդի հիւանդներին, որը մեծ օգուտ է բերում նրանց. այս ամառ երևի պ. բժիշկը զբաղւած լինելով դէպի մեզ չի գալ. ուրեմն հիւանդները պիտի մնան առանց բժշկի այցելութեան:

Բացի եկող հիւանդներից, չէ որ Խանքենդն ունի բնակչութիւն, որի անդամների մէջ էլ կը լինեն հիւանդներ: Ուրեմն անհրաժեշտ է մի բժիշկ այցելութիւն այս տեղի հիւանդների համար: Իսկ այդպիսի բժիշկ, որ ունենայ հնարաւորութիւն կատարելու այդ այցելութիւնը — կարող է լինել Շուշու բժիշկներից մէկն ու մէկը:

Մեծ բիսկ հարկաւոր չէ բժշկի կողմից. հարկաւոր է միայն շաքարական մէկ կամ երկու անգամ ազատ և որոշեալ ժամերին այցելիլ: Նեղեկանքը կը լինի բարեբար — թէ հիւանդների և թէ շահաւէտ բժշկի համար:

Հիւանդներից շատերը յուսահատւում են, հենց որ իրենց մի թիթեկ վատ են զգում. ցանկանում են դիմել բժշկի խորհրդի, բայց չկայ: Հիւանդը պէտք է գնայ Շուշի, իսկ այդ էլ մեծ անյարմարութիւններ է ներկայացնում. և նա մնում է լքեալ վիճակում:

Փորձելը ցոյց են տւել, որ այստեղ եկած բժիշկը լաւ ընդունելութիւն է գտնում և լաւ վարձատրւում է հիւանդների կողմից: Ահա հենց այդ հանգամանքներն ի նկատի առած, առաջարկում ենք, որ Շուշու բժիշկներից մէկն ու մէկը շաքարական 1 կամ 2 անգամ, որոշւած ժամերին, պարբերաբար այցելի Խանքենդի հիւանդներին և հասարակութեան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Պետութիւնների փոխառութիւնները պատերազմի ընթացքում

Ամերիկական թերթերը հաղորդում են, որ պատերազմի սկզբից պատերազմող և չեղօք պետութիւններն արել են փոխառութիւններ ընդհանուր թուով մօտ 6,724 միլիոն դոլլար, այսինքն 13,448 միլիոն ուղբի: Անգլիան պարտք է վերցրել — 2,300 միլիոն դոլլար, Գերմանիան — 1,475 միլ., Ռուսաստանը — 910 միլիոն, Աւստրիան — 433 միլ., Հունգարիան — 237 միլ., Ֆրանսիան — 690 միլ., Իտալիան — 200 միլ., Հոլանդիան — 110 միլ., Աւստրալիան — 100 միլիոն (վերցրել է Անգլիայից), Կանադան — 40 միլ. (Անգլիայից), Հարաւային Աֆրիկան — 35 միլ. (Անգլիայից), Եգիպտոսը — 25 միլ. (երաշխատուած է անգլիակ. պետութեան կողմից), Րումինիան — 25 միլ. (վերցրել է Անգլիայից). Բուլգարիան — 24 միլ. (վերցրել է Գերմանիայից), Սերբիան — 22 միլ. (Անգլիայից ու Ֆրանսիայից), Շվեյցարիան — 16 միլ., Դանիան — 16 միլ., Արգենտինան — 15 միլ., Նորվեգիան — 11 միլ., Հնդկաստանը — 10 միլ. (վերցրել է Անգլիայից), Յուգոսլաւիան — 8 միլ. (Անգլիայից), Զինաստանը — 8 միլ., Շեցիան — 5 միլ.:

Այսպէս ուրեմն 6,724 միլիոն դոլլար ընդհանուր գումարից, որ անում է 30 միլիարդ ֆրանկից աւելի, ամենախոշոր մասն այս փոխառութիւնների մէջ ընկնում է Անգլիայի վրայ. ինչ վերաբերում է Ֆրանսիային, սրա փոխառութեան բաժինը պատերազմող պետութիւնների մէջ ամենափոքրն է:

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Զ Մ

ՀԵՌԱՅԻՐՆԵՐ

(Պետր. Նո. գործ.)

Փարիզ. 24 մայիսի. Դարդանէլում մայիսի 22-ին դաշնակիցները յարձակումն գործեցին թշնամու ամբողջ ռազմաճակատի վրայ, որպէսզի զբաւեն նրա մի քանի յետակէտերը. կենդրոնում անգլիացիները զբաւեցին թիւրքաց խրամատների երկու շարքը և առաջ ընթացան 400 մետր. իսկ առաջին ֆրանսիական զօրամասը զբաւեց թշնամու ամբողջութիւնների առաջի գիծը: Այդ գործողութիւնների ժամանակ դաշնակիցների նաւատորմը եռանդազին աջակցում էր զօրքերին: Թշնամին խիստ մեծ կորուստներ ունեցաւ:

Սոյում. 22 մայիսի. Միտիլենից հաղորդում են, որ Գալիպոլի թերակղզում 3 շաքաթ տեղող կռիւր Կիրտիան զբաւելու համար, ամենաարիւնալի ճակատամարտներից մէկն է: Երբ անգլիացիներն ու ֆրանսիացիները վերջապէս տիրեցին այդ դիրքը շրջապատող բարձունքները, թիւրքերը օժանդակ ոյժեր ստանալով 6 անգամ կատաղի գրոհներով յարձակումն արին և ամեն անգամ յետ էին մղուում: Մայիսի 20-ին նրանք նոր ուժեղ յարձակումն ձեռնարկեցին:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Վստահելի աղբիւրից լուր է ստացւել, որ Տաճկաստանում արարները ապստամբել են կառավարութեան դէմ: Բոլոր ցեղապետները համարեա թէ միացել են: Լուր կայիւր թէ Բերբելայի բարձր հոգեւորականներին կառավարութիւնը ցանկացել է ձերբակալել:

— «P. B.»-ի ասելով Ֆրանգիլայում վեր սկսեցին կատաղի կռիւններ: Դաշնակիցների թշնամութիւնը ուժեղացնում են բոլոր ճանապարհները և խանգարում գերմանացիների հաղորդակցութիւնները. Բեկդիական թշնամութիւնները ոչնչացրել են մի քանի շաքաքերմանական խրամատներ:

— Իտալացիները գրաւել են առաջնակարգ դիրքեր: Բովերետ քաղաքի անկումն անխուսափելի է. Բօրգոյի առումն իտալացիների առաջ բաց է անում ճանապարհը դէպի Տրիէստ արևմտեան կողմից:

Եմբ. հր. Լ. Վարդապետեան

Печатать дозволено военной цензурой.